

De Dood In De Gelagkamer

Joh. van Hell

Op 8 september 1607 deed het Hof van Gelre en Zutphen uitspraak in de zaak tegen Jan Janssen Timmerman en Kil ten Hoeff verdacht van doodslag op Aelt Janssen Wincop.

Het vonnis begint met de lezing van Kil ten Hoeff (a) en vervolgt met het verhaal van Jan Janssen Timmerman (b). Daarna stelt het Hof - mede op grond van getuigenverklaringen - vast wat er precies heeft plaatsgevonden (c) en velt het vonnis (d).

Hoewel er net als in juridische stukken uit deze tijd nogal wat "moeilijke" woorden in voor komen, vormen die toch geen onoverkomelijke hindernis om het verhaal te volgen. Een enkele maal is tussen haakjes het moderne woord toegevoegd.

Van twee van de hoofdpersonen is iets meer te vertellen.

Het slachtoffer Aelt en de ook genoemde Gerrit Janssen Wijncoop waren zoons van Jan Eversz Wijncoop die ca 1575 trouwde met Geertje Melisdochter. Zij was enig kind en bracht bij haar huwelijk de boerderij Bergmans- en Coitmansgoed in. De familie (Van) Wijncoop woonde zo lang op deze boerderij, dat die de naam van de familie kreeg en nog altijd zo heet : Winkoop, gelegen aan de Beekweg en bewoond door de familie van Nijhuis.

Aan de overzijde van de Beekweg lagen vroeger twee boerderijen. De Grote en de Kleine Hoof. De gebouwen zijn afgebroken en het terrein is nu grotendeels bos en staat nog wel bekend als 't Hooft. De Grote en Kleine Hoof hoorden bij het huis Putten bij Elburg. Al vanaf 1470 waren voorouders van Kil beleend met de beide goederen. Aelbert ten Hove, Kil's vader, was overleden toen Kil nog klein was.

Er waren nog drie kinderen: Daem (overleden 1618) en twee meisjes waarvan er één getrouwd was met Wouter Janssen Stam. Bij hem was Kil op bezoek toen Jan Janssen Timmerman

hem kwam halen om naar de herberg te gaan op die noodlottige dag.

In juni 1622 verkocht Kil de Kleine Hoof aan Gijsbert van Twijler en een half jaar later volgde de Grote Hoof dezelfde weg. In hoeverre dat verband houdt met de gebeurtenissen die hier beschreven worden valt niet meer na te gaan.

Gesien bij den Hove des Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen de memorien ende solutien met allen bijgevoegden schijn ende bescheijt overgegeven van wegen Kil Albertssen ter eenre ende Jan Janssen Timmerman ter andere zijden.

a)

Contendieënde die voorseijde Kil ten Hoeff dat hij bij sententie van de voorseijde Hove verclaert solde worden onschuldigh te sijn in den nederslach (doodslag) aen Aelt Janssen Wincop begaen, om ontslaginck van de voorseijde borge, uut reden dat hij seijdet noeijt twist off misverstandt met den neder-geslaegenen gehadt te hebben, daer ter contrarien Jan Janssen groote vijandtschap tegens hem gevoedet. soo oock dat se tot verscheijden reijsen (keren) metten anderen hantgemeijn waeren geweest, hebbende gemelde Jan nuchterensmondtsich laten verluiden, hij hadde met Aelt Janss dicmaels gevochten, dan het hadde dus langh nijet gegolden hij solde sijn lijff hebben off Aelt voorseijt 't sijne; hebbende sulcx noch gerepeteert des voor-middaegs als die overledene des avonts was worden, gesteecken,, daerbij noch..andere tijden doende: men backte een anderwech noch soo goet broot als tot Putten; sijnde soodane vijandtschap geresen uut het ongelick dat hem door 't setten van de Immen (bijen) aengedaen was. Dat oock Jan voornoemt voor hadde sijn opset naedat den nederslach geschiet (was) noch vorder te volbrengen aen des nedergeslagenen broeder, dien hij gewech-laecht (een hinderlaag gelegd) ende verwacht hadde met een geladen roer (geweer) om te doorschieten.

Seggende volgens (vervolgens) sijne onschult te blijcken uut dien hij hadde gesocht den nedergelagenen van de camer te brengen ende 't gevecht te scheijden, daer ter contrarien Jan voornoemt

was geweest d' oorsaecke ende aenvanger van den twist ende het gevecht ende die, nae lange worstelen ende vechtens als den steeck gegeven, gesien was d' eerste uut de vensteren te springen, een bebloet mes in de handt hebbende ende door de hove wechlopende.

Dat oock des anderen daeges gemelde Jan was gecommen bij seeckere koornmaeijers, van een derselver versoeckende dat hij si jnenthalven eens wilde gaen verneemen hoe het met den gewonden Aelt Janssen mocht sijn ende dat noch doemaels bij één derselver maijers sittende om metten anderen te ontbijten het bloet aen 't hecht van 't mes gesien.

Daerbij noch was commende, dat die vader, moeder ende vrunden (familieleden) van den nedergeslaegenen waeren verclaerende 't ontsteken ende haer bloet te veranderen als sij Jan Jans saegen ende geen alteratie (verandering) gevoelden als sij hem, Kil, waeren siende.

b)

Waertegens gemelten Jan Janss Timmerman was poserende (stellende) dat hij ende Kil ten Hoeff in Julio des jaers 1606 waeren gegaen te huijse van Lambert Keijser om een kanne biers te drincken sonder eenig achterdencken, sijnde wel waer dat hij ende Aelt Janssen eenige woorden met den anderen gecregen, waerover Aelt hem bij 't 'hoofd gevattet, soo «dat sij bijnae ter aerden gevallen waeren, dan dat se door Herman Aertss van den anderen getrocken waeren worden, sonder dat sij doemaels haere messen uuthadden ende wordende alsoo vastgehouden hadde Bessel Gerritss Reiner Roeloffss een schrage uut de handt genomen ende hem daermede over het hoofd ende die handen geslagen ende verwondt niettegenstaende Herman Aertss riep: "Bessel slaet niet, ick houw Jan vast".

Dat ondertusschen uut een hoeck van de camer gecommen was gedachte Kil ten Hoeff, sijn mes in de handt hebbende, die sich in 't gevecht opsettelijk ende sonder twijffel uut een querel (twist) die hij met Aelt off den sijnen tevorens gehadt hadde, meede ingemeint; oock dat Aelt voornoemt hem Jan verlatende

tegens Kil ingegaan, die dapper met oere messen tegens malcanderen ingesteken, waerover Kil hem Aelt een wonde in sijn sijde gegeven hadde. Dat naderhant geboert was dat Kil, sijnde ten huuse van Cornelis Arissen, sich beclaeght van dat hij soo een groot mes bij sich hadde, daer hij anderssins een cleyn mesken plachte te draegen, welck mes met het lemmet in 't vuyr gesteecken om te besien hoe diep den steeck waere gegaen ende als hij heftich van sijne susteren ende andere bekeven. worde, hadde hij daerop» geswegen; sijnde weijnig tijds daernaegegaen bij de majers op het velt onder anderen verhaelende, dat hij van 't meesterloon (loon van de chirurgijn) niet geven wolde indien Aelt beterden; dat oock daermede overeenstemmende die verclaringe van den overledenen, gesterckt met die vlucht van den voorseijden Kil, concluderende daerom dat hij van 't betichtigde feijt des nederslachs geabsolveert ende sijne borge van oere borchtoghten ontledicht solde worden.

c)

Gesien 'voort die recolementen (nadere ondervraging van getuigen) ende informatien voor Commissarien van den Hove genomen ende gevallen, daerbij onder anderen blijkt dat op Sonendach acht dagen te vooren eer Aelt gesteken worde, Kil ende Jan voornoemt oer ten huijse van Lambert Keyser tegens Gerrit Janssen, broeder van den overledenen, twist verweckt ende dat Kil den voorseijden Gerrit Janssen. met sijn mes in de scheijde op de borst gestoten, seggende:

Weerd u", waerover die weerdinne den voornoemden Gerrit achter uutgelaten hadde; dat diesniettegenstaende Jan voor uut het huijs geloopen hebbende, een bloot mes in de Handt ende hem int gemoete gecommen, spreekende "Weert u". Edoch den voorseijden Gerrit Janssen door behulp van de weerdinne ontslaegen sijnde. Dat sij beijde weijnich daernaegecommen waren ende dat Kil hem Gerrit met een stake een reijse (keer) off twee over 't lijff geslaegen (hadde) doch eintelick gevrijt door 't affhouden van anderen.

Dat oock deselven daeghs als 't feyt geschiet, Kil ten Hoeff door Jan Janssen uut het huijs van Wouter Janssen genoemt Stam

gehaelt ende metten anderen gegaan tot Lambert Keijser voor-
noemt, alwaer den overledenen neffens anderen was ende in-
commende geseijt mede te willen drincken ende dat daerna zaliger
(wijlen) Aelt tegens Herman Aertss, mede te gelage sittende,
geseijt: "Jan ende Kil hebben opset gemaect mij te slaen" ende
dat saliger Aelt ende Hermen daernaeweder opstaende ende
dansende waeren gaen sitten, waernaer Jan Janss voorseijde
crackelen gesocht, yerst (eerst) met Jan Aeltssen, dewelcke om 't
ongeluck te vermijden door bede van Geertgen Lamberts weerdin
was wechgegaen, daernaer met Evert des Kelners knecht, die te-
gens hem seijde: Soeckt ghij mij, volght mij van de camer, ghij
sult een man aen mij vinden". Daerop Evert naer huijs ging ende
was daerop niet gevolght. iLestelick met zaliger Aelt Janssen we-
gen 't setten der immen ijerst, daernaer van 't uutdrincken van
een glas biers, Jan voorseit hem Aelt affvraegende off hij hem al
bescheijt hadde gedaen. Daerop Aelt geantwoort: "Jan wat mis-
doe ick u, hoe vexiert (kwelt) ghij mij soo?". Ende eintelick als 't
gelaegh gerekent was, dat Aelt noch een kanne liet tappen, dae-
rover wederom twistige woorden verresen, seggende Jan Janssen
tot Aelt Janss: "Waeromme betaelt ghij een kanne bier voor
Herman Aertssen?". Aelt daerop antwoordende: "Hij betaelt wel
wederom voor mij, wij sijn vrunden onder den anderen", seggen-
de voorts: "Dus quelt ghi j mij altijt", nemende voorts gedachten
Aelt Jan Janssen bij 't hoeft daerover sijn mettenanderen wor-
stelden, tusschen die banck ende tafel gevallen waeren ende als
sij aen 't opvaeren waeren ende van den anderen getrocken wor-
den dat Kil ten Hoeff sijn plaets veranderde, sijn mes uuttrec-
kende, ende tot haer beijden aenquam ende naedat Jan Janssen
door Hermen Aertss van Aelt was affgetogen ende gehouden
worde, dat zaliger Aelt met sijn mes tot Kil aenviel, deselve Kil
daerop terugwickende tot onder de schoorsteen ende voorts voet
vur voet ter zijden uut langhs den heert totdat hij quam ter sijde
van Hermen Aertssen die Jan was houdende om 't benedenste
van sijn lijff soo nochtans dat sijnen arm daer hij het mes in
hadde vrij was, alwaer zaliger Aelt tot Kil ende Jan ende sijn beij-
de weder tot Aelt waeren instekende, waerover Bessel Gerritss
incommende met die schrage tusschen beijden geslagen, seg-
gende Kil, die sijn mes opstack: Slaet mij niet, ick heb niet ge-
daen". Dat volgens, als Aelt van de camer gedragen worde ende

beswijmde, Jan Janssen ijerst ende Kil ten Hoeff daernae door 't venster van de camer gesprongen ende ontvloden sijn.

Dat mede den overledenen gevraecht sijnde, wie hem den steeck gegeven, verscheidentlich verclaert, dat moegelick Kil sulcx hadde gedaen, doch daerin onseker sijnde. Gelet voorts op de pijnlicke examinatie (pijnbank?) waerin de vurseijde Jan Janssen gepersisteert heeft indedaet onschuldich te sijn ende de voorsegde Kil bekennende bij hem den steeck gegeven te sijn, doch daernae verclaert uijt pijnen sulcx bekent te hebben ende op alles met vlijt ende nae behooren gelet ende averwagen hebbend daerop gelet behoorde te worden ende dat 't overwegen stonde.

d)

't Vursejde Hoff doende recht ende preponierende gratie voor rigeur van rechten (stellende genade boven strengheud des rechts) heeft gecondemniert (veroordeelt) ende condemniert mits desen den vurgenoemden Jan Janssen Timmerman ende Kil ten Hoeff sampt ende besonder tot bannissement van thien naestcomende jaeren uut desen Furstendomb ende Graeffschap sonder inmiddelertijt daerin weder te moegen commen op poene (straffe) van aen den lijve gestraft te sullen worden.

Aldus gedaan ende gepronuncieert (uitgesproken) in den Hove Provinciael van Gelderlandt t'Arnhem, den 8 september 1607.

+++